Meyvecilik Araştırma İstasyonu Müdürlüğü

Yayın No: 38 Yayın Tarihi: 15.11.2011

Ahududu ve Böğürtlen Yetiştiriciliği

Alim GÖKTAŞ



Lütfen Dikkat!...

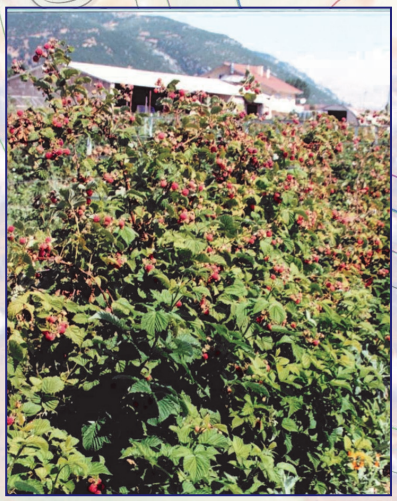
- Ahududu, taze tüketimi yanında meyve suyu, dondurma, pastacılık, derin dondurma gibi sanayiye yönelik tüketim şekilleriyle de öne çıkan bir üründür
- Böğürtlen ise, meyve suyu, reçel, marmelat ve içki sanayi, konservecilik, pasta ve dondurma sanayisinde aranan bir üzümsü meyvedir.

AHUDUDU YETİŞTİRİCİLİĞİ

Ülkemiz ahududunun anavatanı olması nedeniyle ahududu yetiştiriciliği bakımından son derece uygun bir konumda bulunmaktadır. Son yıllara kadar önemsenmemiş bir tarım kolunu oluşturmasına karşın, bugün gerek büyük işletmelerde, gerek aile işletmelerinde gerekse ara ziraati olarak yetiştiriciliği önem kazanmıştır. Taze tüketimi yanında meyve suyu, dondurma, pastacılık, derin dondurma gibi sanayiye yönelik tüketim şekilleriyle de ahududu, ülkemizde önemli bir yetiştiricilik dalı olmaya aday bir meyve türü olma yolundadır.

Geniş tüketim yelpazesi yanında yetiştiriciliğinin de oldukça kolay olması ahududu yetiştiriciliğinin önemini daha da artırmaktadır. Ahududu fidanının üretimi kolay ve maliyeti düşüktür. Anaç ve teknik bir bilgi isteyen aşı sorunları yoktur. Yine budama işlemleri de, ahududu bitkilerinde kolay öğrenilebilir ve uygulanabilir özelliktedir. Köklerinin çok yılık olmasına rağmen gövdelerinin 2 yıllık olması ve her yıl yenilenmesi, diğer meyvelerde görülmeyen özel bir karakterdir. Diğer üstün bir özelliği de dikimden sonra kısa sürede meyve vermeye başlamalarıdır.





Meyve ağaçları gibi yüksek boylu ve sebzeler gibi yer de olmadığından bakımları ve hasatları kolaydır. Hasat dönemi 4-6 haftalık bir süreye yayıldığından, işgücü ihtiyacının birkaç günde yoğunlaşması durumu olmamaktadır.

Ahududunun insan sağlığı açısından önemi büyüktür. Ahududunun şeker yapısı levülöz tipinde olduğundan şeker hastaları kullanabilir. Romatizmalılar için meyveleri faydalı olup suyu da soğuk algınlığı ve ateşli hastalıklarda yararlıdır. Meyvelerinden elde edilen şurup, eczacılık tekniğinde ilaçlara tat ve koku vermede kullanılır. Meyvesi organik asitler, şekerler ve C vitamince zengindir. İştah açıcı, idrar söktürücü, bağırsak temizleyici ve kuvvet verici olarak taze halde kullanılır.





Ahududu bitkisinin kökleri, 'saçak kök' yapısındadır. Çok sayıda ve sıkı bir şekilde oluşmuş ince köklere sahiptir. Uygun toprak koşullarında kökleri 1-1,5 m derinliğe ulaşabilirler. Ahududu bitkisinin gövdeleri kök boğazında bulunan adventif (yan) gözlerden sürerler. Bunlara genç sürgün, yılık sürgün veya ilk sürgün denir.

İkinci yıl bu sürgünler çiçek açar, meyve verir ve sonra kururlar. Genelde bol güneşli, rüzgardan korunmuş, yeterli toprak rutubeti olan yerler ahudutları için en uygun alanları oluştururlar. Soğuklama ihtiyacı (+7 °C'nin altında) en az 800 saat olup bazı çeşitler de 1700 saate kadar çıkabilmektedir. Meyve olgunluk

dönemi Haziran-Ağustos aylarında gerçekleşmekte, sonbahar erken donları fazla etkili olmamaktadır. Ahududu yetiştiriciliği; organik maddelerce zengin, derin, geçirgen, hafif veya orta bünyeli, su tutma kapasitesi yüksek, hafif asitli veya nötr topraklarda başarılı şekilde yapılır. Sürekli toprak nemi sağlanmış olmalıdır. Fazla kireçli ve tuzlu topraklar uygun değildir. Toprak derinliği en az 1 m olmalıdır. Ahudutları; tohum, kök sürgünleri, uç daldırma, yaprak-göz çelikleri, kök çelikleri ve doku kültürü yöntemiyle çoğaltılabilir. Ahududu bahçesi, kış ayları çok sert geçmeyen bölgelerde geç sonbahar ve kış aylarında tesis edilir. Ancak kış aylarında şiddetli don olayları görülen bölgelerde, erken ilkbahar dikimi daha uygundur. Ahudutları için en uygun dikim mesafeleri genelde sıra üzeri 0,6 - 1,2 m ve sıra arası 2,1 - 2,7 m olmalıdır. Sıra aralarının traktörle işlenmesi halinde bu mesafeler 3 m'ye kadar çıkabilir. Ahududu yetiştiriciliğinde yaygın olarak çit sistemi kullanılır. Fidanlar sıra üzeri hangi aralıklarla dikilirse dikilsin sonuçta bunların arası, her yıl yenilenen sürgünlerle birkaç yıl içinde dolar ve çit şeklini alır. 30 - 60 cm eninde oluşturulan çit boyunca sürgünler 10 - 20 cm aralıklarla dizilirler.



Bütün üzümsü meyvelerde olduğu gibi ahududunun hasat zamanının tespiti özel bir önem taşımaktadır. Bunun nedeni, bu meyvelerin belli bir dönemden sonra çok hızlı büyümeleri yanında, olgunluktan sonra da dış etkenlere karşı çok duyarlı olmalarıdır. Ahudutlarında meyve hasadı birkaç gün gecikecek olursa çok çabuk yumuşar ve bozulur. Hasat zamanının tespitinde meyvelerin çeşide has renk ve iriliği alması, bitkiden kolayca ayrılması, yeterli yumuşaklığa sahip olması gibi kriterler dikkate alınırlar.

Ahudutları genellikle dikimlerinden 3 - 4 yıl sonra tam verime geçmektedirler. Ekonomik ömürleri 10 yıl kadardır. Diğer meyvelerde görülen gençlik devresi diğer üzümsü meyvelerde olduğu gibi ahudutlarında da görülmez. Tam verim

için beklenen 3 - 4 yıl yeterli sayıda sürgün elde etmek içindir. Ahududu yetiştiriciliğinde en fazla işgücü hasatta gerekir. Bir işçi saatte 5 - 8 kg ahududu toplayabilmektedir. Ahududunda hasat haftada 2-3 kere olmak üzere, yılda bir ürün veren çeşitlerde 4-5 hafta, iki kez ürün verenlerde ise 10 - 11 hafta kadar devam etmektedir. Toplama için en uygun zaman, sabahın erken saatleri ile saat 10'a kadar olan devredir. Meyveler, baş parmak ile işaret ve orta parmağın yardımıyla toplanmalı ve zedelenmemelidir.

Ahududunun taze tüketimlerinin yanında endüstriye uygunluğu nedeniyle ekonomik olarak önem kazanmıştır. Meyve suyu ve içki sanayisinin en gözde meyvelerinden birisidir. Konservecilikte, derin dondurucululukta, pasta ve şekerleme alanlarında, reçel, marmelat ve dondurmacılıkta vb. gibi sahalarda çok yoğun tüketilmektedir.

BÖĞÜRTLEN YETİŞTİRİCİLİĞİ

Ülkemizin hemen hemen her bölgesinde yabanisine rastlamak mümkün olan böğürtlenin sofralık olarak taze tüketimi yanında sanayiye uygunluğu yetiştiriciliğinin önem kazanmasını sağlamıştır. Çok çeşitli işleme tekniği açısından tarıma dayalı sanayi kuruluşları için ekonomik bir çeşit olan böğürtlenin meyve suyu, reçel, marmelat ve içki sanayi, konservecilik, pasta ve dondurma sanayisinde aranan bir üzümsü meyvedir. Ayrıca içerdiği pektin maddesinden dolayı jöle yapımında istenilen bir tür olma özelliğine sahiptir.



Ülkemizde yaygın olarak özellikle turistik bölgelerde taze tüketiminin yapıldığı görülmektedir. Yurdumuz ekolojisinin uygun olması, yetiştiriciliğinin kolay olması, kısa sürede meyveye yatması, birim alandan yüksek verim alınması ve diğer meyvelere göre fiyatının daha fazla olması ve çok çeşitli şekillerde tüketime uygun olması böğürtlen yetiştiriciliğinin önemini artırmaktadır.

Ahududu ve Böğürtlen Yetiştiriciliği

Böğürtlen; ılıman iklim meyve türü olmakla beraber yetiştiriciliği belirli ölçülerde suptropik iklim bölgelerinde de yapılabilir. İklim istekleri bakımından fazla seçici olmayan böğürtlenlerin değişik iklim şartlarına kolayca adapte olduğu görülür. Böğürtlen genellikle bol güneşli, rüzgardan korunmuş, hasat zamanı yağmur olmayan, yeterli toprak rutubeti olan ve kışları ılık geçen yerlerde rahatlıkla yetiştirilir.

Böğürtlenin toprak istekleri diğer üzümsü meyvelerden pek farklı değildir. Yüksek ürün elde etmek için orta ağır (kumlu-killi), organik maddece zengin, su tutma kapasitesi yüksek ve iyi drane olabilen topraklar tercih edilir. Böğürtlen yetiştiriciliğinde toprak reaksiyonu bakımından pH değeri yaklaşık olarak 6,5 olmalıdır. Ancak toprak reaksiyonu ekstrem sınırları hariç önemli değildir.

Diğer bir üzümsü meyve türü olan Ahududu kökleri genelde yüzlek olarak gelişir ve yayılırlar. Uygun toprak şartlarında kökler 1,75 m derinliğe inebilse de, kökler çoğunlukla ilk 40 cm'lik toprak alanına yayılmıştır. Ancak böğürtlen kökleri ahudutlarına göre daha kuvvetli ve geniş alana yayıldığından, çok uygun olmayan toprak koşullarında bile yetiştirilebilmektedir.

Böğürtlen yetiştiriciliği için kurulacak bahçe yeri seçiminde her şeyden önce ekolojik isteğine uygun yerler seçilir. Ayrıca böğürtlenler uzun süre taze olarak saklanamazlar. Bu nedenle bahçe yeri seçiminde, Pazar yerine yakın yerler veya nakliye durumuna uygunluğu dikkate alınır. Özellikle yaz aylarında hasat zamanında büyük plantasyonlarda işçi bulmak sorun olabilir. Çevreden işçi temin imkanlarının araştırılması gerekir. Eğer sanayiye yönelik böğürtlen yetiştiriciliği yapılacaksa da, gıda ve sanayi kuruluşuna yakın bir yer seçilir.



Bahçe yerinin dikime hazırlığına bir önceki yazdan başlanır. Dekara 3 - 6 ton ahır gübresi verilir. Buna imkan yoksa yeşil

gübreleme yapılabilir. Toprak, dikimden en az 1 ay önce derin (25 - 30 cm) sürülür. Dikimden önce fosforlu ve potasyumlu gübrelerle taban gübrelemesi ve son bir sürüm yapmak daha yararlı olmaktadır. Gerekiyorsa dikimden önce rotovatör, merdane veya sürgü geçirilerek kesekler kırılır, toprak düzeltilir.

Böğürtlende, sonbahardan ilkbahara kadar olan devrede bitkiler, toprak dikime hazır ve uygun olduğu zamanlarda dikilebilir. Kışları fazla sert olmayan bölgelerde sonbahar sonu ve kış dikimi daha iyi sonuç verir. Sonbahar dikimi için kasım en uygun aydır. Sonbahar dikiminin avantajı toprak nem durumunun çok uygun olmasıdır. Kışları sert geçen yerlerde ise dikim erken ilkbaharda, şubat-nisan ayları arasında yapılır. Dikim ilkbaharda yapılacaksa fazla geç kalınmamalıdır. Aksi halde dikimden hemen sonra sıcak ve kurak günler başlayabileceğinden sık sık sulama gerekecektir. Hafif topraklarda ise sonbahar dikimi daha uygundur. Dikim mesafeleri ise tür ve çeşitlerin büyüme gücü ve şekillerine göre dikim yöntemlerine, terbiye şekillerine göre ve toprak işleme yöntemine göre farklılık gösterir. Ortalama bir değer vermek gerekirse S.A x S.Ü mesafesi 1,5 x 0,5 m olması yeterlidir.

Böğürtlen 6 yolla çoğaltılabilmektedir:

1. Tohumla çoğaltma
2. Kök sürgünleri ile çoğaltma
3. Uç daldırması ile çoğaltma (Pratikte en uygun çoğaltma şekli)
4. Yaprak-göz çelikleri ile çoğaltma
5. Kök çelikleri ile çoğaltma
6. Doku kültürü ile çoğaltma

Böğürtlen yetiştiriciliğinde budama önemli kültür işlemlerinden birisidir. Yetiştiriciler iri meyvelerin, kuvvetli gelişen dallar ve onlardan süren 15 cm ve daha uzun yan dallardan meydana geldiğini bilmektedirler. Böğürtlende meyve, ahudutlarında olduğu gibi 2 yaşlı dallardan alınır. Bu dallar ilkbaharda sürerler ve yaz boyunca gelişirler ve ikinci yılda meyvelerini verdikten sonra kururlar. Budama için en uygun zaman ekolojiye göre kış sonu veya ilkbahar başıdır. Budamada, meyve veren ikinci yılındaki dallar hasattan hemen sonra veya ilkbahar başında toprak seviyesinden kesilirler. Hasattan hemen sonra bu işlemin yapılması hastalıkların yayılmasını önlemek açısından yararlı olur. Bundan

sonra ilkbaharda ince sürgünler uzaklaştırılmalı ve her bitkide 5 - 6 dal bırakılmalıdır. Daha sonra bunlar telli sistemlerde teller üzerine uygun aralıklarla muntazam dağıtılmalıdır.



Böğürtlen tam olgunluğa geldiği zaman hasat edilmelidir. Genelde çeşitler kendilerine has renklerini almış koyu siyah renkte olmalı ve meyve sapları hafif esmerleşmiş olmalıdır. Ancak hasat zamanı tespitinde en önemli husus meyvelerin kolayca salkımdan ayrılabilecek durumda olmasıdır. Çünkü bazı çeşitlerde meyve rengi siyahlaştığı halde tam olgunlaşmamış olabilirler. Böğürtlen hasadı, sabah erken saatlerde yapılmalıdır. Böğürtlenler genellikle dikimden 3 - 4 yıl sonra tam verime yatmaktadırlar. Ekonomik ömürleri ahudutlarından fazla olup 15 - 20 yıl kadardır. Tam olgunluğa erişmiş meyveler hemen hasat edilmelidir. Hasadın birkaç gün gecikmesi meyvelerin yumuşamasına ve bozulmasına neden olmaktadır.

İyi bakımlı bahçelerde 1 dekar alandan en az 2 ton ve daha fazlası ürün alınabilmektedir. Bir işçi saatte ortalama 7 - 8 kg böğürtlen toplayabilmektedir. Böğürtlenler genelde kural olarak sofralık tüketim için toplandıklarında haftada iki defa, sanayi için ise haftada bir defa hasat edilirler. Böğürtlenlerin hasat süresi, meyvelerin olum devreleri uzun olduğu için 60 gün devam edebilmektedir. Hasattan hemen sonra meyveler soğuk bir yere konulmalıdır.

MEYVECİLİK ARAŞTIRMA İSTASYONU MÜDÜRLÜĞÜ · 1952 ·

Adres
Kızılçubuk Mah. 2. Sok. No: 46
32500 Eğirdir / Isparta

Telefon: 0 246 313 24 20 - 21
Faks: 0 246 313 24 25
E-posta: marim@marim.gov.tr
İnternet : www.marim.gov.tr